

Шишкова Н.Л., Шишкова Д.С.

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ВІДБІР ОБ'ЄКТІВ АУДИТУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ЗАМОВНИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано сучасний стан та виклики для підприємства в частині додаткових ризиків діяльності в умовах воєнної агресії. Наведено динаміку фінансово-економічних показників підприємства та будівельної галузі взагалі за останні роки. Сформовано програму внутрішнього аудиту розрахунків з замовниками, форми та приклади робочих документів аудитора для ефективної перевірки. Запропоновано інформаційну мапу ризиків для розрахунків з замовниками, яка враховує додаткові ризики під час кризових умов, зокрема пов'язаних з діяльністю підприємства під час воєнного стану. Сформовано критерії та індикатори кількісного визначення рівня ризику для встановлення пріоритетності об'єктів аудиту в частині розрахунків з замовниками. Розроблено поетапний приклад організації ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту розрахунків з замовниками для інтеграції з системами моніторингу для постійного оновлення та коригування стратегій аудиту в реальному часі з урахуванням змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства. Запропоновано покроковий ризик-орієнтований відбір об'єктів аудиту для визначення частоти аудитів. Об'єктом дослідження є процеси внутрішнього аудиту, методи та інструменти відбору об'єктів аудиту, спрямовані на оцінку та управління ризиками, пов'язаними з розрахунками з замовниками. Предметом дослідження є існуючі методологія та інструменти ризик-орієнтованого підходу до відбору об'єктів аудиту розрахунків з замовниками, а також процеси оцінки і управління ризиками, які виникають при здійсненні розрахунків з замовниками на підприємстві. У роботі використано методи: аналіз і синтез - для вивчення існуючих підходів до аудиту, на основі яких було розроблено програму внутрішнього аудиту та робочі документи, для структурування ідентифікованих ризиків і методів їх оцінки; ризик-орієнтований підхід - для визначення найбільш критичних об'єктів для аудиту, спрямованих на мінімізацію ймовірних фінансових та операційних ризиків, що виникають при розрахунках з замовниками, для створення інформаційної мапи ризиків і для розробки критеріїв визначення рівня ризику; моделювання - для створення програми внутрішнього аудиту та для прогнозування потенційних фінансових втрат або порушень на основі різних сценаріїв ризиків; кількісний і якісний аналіз - для розробки індикаторів і критеріїв оцінки ризику, що дозволяють точно визначити ймовірність виникнення проблем у розрахунках з замовниками на основі історичних даних та аналізу ситуацій, що склалися на підприємстві у різних умовах; документальний метод - для формування робочих документів аудитора, що включають шаблони звітів, протоколів перевірок, а також структури для збору та обробки даних про розрахунки з замовниками; теоретичний аналіз літератури за темою.

Ключові слова: ризик-орієнтований підхід, аудит, розрахунки з замовниками, воєнний стан, ефективність управління, аудиторські процедури, фінансова стабільність підприємства.

Актуальність дослідження. Дослідження тематики щодо підвищення ефективності управління розрахунками під час воєнного стану вимагає особливої уваги до процесу аудиту, оскільки виникають нові ризики, зокрема пов'язані з порушенням контрактних зобов'язань, втратами в ланцюгах постачання та можливими маніпуляціями з фінансовими звітами. Ризик-орієнтований підхід дозволяє ефективно зосередитися на найбільш критичних аспектах обліку та звітності, таких як розрахунки з замовниками, що можуть зазнати впливу воєнних дій, де виникає ймовірність несанкціонованих змін у умовах контрактів або оплатах. Зокрема, у період воєнного стану існує високий ризик неналежного виконання або неповного виконання зобов'язань за договорами, що вимагає ретельного аналізу та відбору об'єктів аудиту, з урахуванням можливих порушень фінансових і юридичних норм з боку замовників. Ризик-орієнтований підхід дає змогу здійснити аудит з урахуванням особливостей умов воєнного стану, враховуючи зміни у державних політиках, економічних реаліях та можливі зміни в правовому регулюванні, що можуть вплинути на обов'язки та права підприємства у відносинах з замовниками. В свою чергу, етапи ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту з розрахунків з замовниками в період воєнного стану дозволяють визначити найбільш уразливі точки в аудиторській перевірці, щоб своєчасно виявити потенційні фінансові або юридичні порушення, що можуть мати серйозні наслідки для підприємства. Отже, актуальність дослідження етапів ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту розрахунків з замовниками підприємства в період воєнного стану обумовлена необхідністю адаптації аудиторських процедур до нестабільних умов ведення бізнесу, що спричиняють зміни в контрактних зобов'язаннях, фінансових ризиках та законодавчому регулюванні, зокрема в умовах кризової економіки та правових обмежень, які потребують особливої уваги для забезпечення фінансової стабільності підприємств.

Постановка проблеми. У період економічної нестабільності підприємства можуть стикатись з ризиком невиконання за контрактами або переоплат, що негативно впливає на грошовий потік і фінансову стабільність. Аудит на основі ризиків дозволяє зосередитися на найбільш уразливих розрахунках і контрактах, що знижує ці ризики. Ризик-орієнтований підхід дозволяє вчасно виявити порушення фінансової дисципліни, маніпуляції, особливо в умовах відсутності чіткої регламентації під час криз і уникнути юридичних та фінансових наслідків. Аудит, зосереджений на високих ризиках, дозволяє виявити розбіжності та внести корективи до звітності, що підвищує

її достовірність. Без правильного вибору об'єктів аудиту підприємство може витрачати надмірні ресурси на перевірку низькоризикових операцій, в той час як високі ризики залишаються непоміченими. Ризик-орієнтований підхід дозволяє оптимізувати витрати часу та зусиль на перевірку найбільш критичних розрахунків. Таким чином, суть проблеми зводиться до створення ефективної системи організації вибору об'єктів аудиту, орієнтуючись на можливі ризики, з подальшим створенням детального плану перевірок по кожному об'єкту, що дозволить своєчасно коригувати стратегію взаємодії з замовниками і знижувати ймовірність фінансових втрат або юридичних спорів.

Теоретичний аналіз дослідження. Вчені детально дослідили питання обліку та аудиту розрахунків з замовниками у своїх працях, приділяючи увагу різним аспектам цієї теми - методологічні підходи, практичні рішення та вплив ефективного управління дебіторською заборгованістю на фінансову стабільність підприємств: Бутинець Ф.Ф., Драбаніч А.В. [1], Лищенко О.Г., Матюха Л.В. [2], Костюнік О.В., Недашковська Д.М. [3], Сливка Я.В. [4], Шматковська Т.О., Колодій С.В. [5], Топоркова О.В., Євлаш Т.О. [6], Колісник О.П., Замота І.О. [7], Слєпченко В.П., Скрипник М.І. [8], Степаненко О.І., Дубовик М.Ф. [9], Яременко Л.М. [10] та інші. Їхні дослідження містять аналіз сучасних практик обліку, обґрунтування рекомендацій щодо поліпшення процесів аудиту, а також вивчення впливу цих факторів на загальну діяльність компаній. Але зберігається необхідність розробки та обґрунтування конкретних кроків для забезпечення належної безпеки та ефективності виконання зобов'язань - критеріїв та індикаторів кількісного визначення рівня ризику для розрахунків з замовниками, узагальнення інформаційної мапи ризиків, яка дозволить обґрунтовано обирати найризикованіші об'єкти аудиту для ефективного управління ними.

Метою дослідження є вдосконалення методології ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту для ефективного управління розрахунками з замовниками підприємства в умовах економічної нестабільності. Завданням цієї частини дослідження стає розробка поетапного визначення, виміру основних ризиків, пов'язаних з фінансовими зобов'язаннями перед замовниками, з метою оптимізації аудиторських процедур.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для розуміння актуальних проблем управління розрахунками з замовниками в умовах військової агресії проти України, проаналізуємо за даними відкритих джерел фінансово-економічні показники підприємства "Сервіс-Центр". За цей час фінансово-економічні показники істотно погіршилися. Так, у 2022 р. доходи підприємства скоротилися на 15%, штат – на 10%, продуктивність персоналу – на 11%, обіговість активів – на 28% (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансово-економічні показники ДП «СЕРВІС-ЦЕНТР» у 2020-2023 рр.

Показники по роках	Одиниця виміру	Позначення та розрахунок	2020	2021	2022	2023	Зміна, %				
							2021/2020	2022/2021	2023/2022	2023/2021	середній (2022-2023)
Дохід	тис грн	Д	3 041,6	4 724,4	4 012,7	5 580,3	55,3	-15,1	39,1	18,1	9,1
Чистий прибуток	тис грн	ЧП	84,6	97,6	184,7	61,0	15,4	89,2	-67,0	-37,5	-18,8
Активи	тис грн	А	599,1	819,9	863,6	883,9	36,9	5,3	2,4	7,8	3,9
Зобов'язання	тис грн	З	135,0	193,0	52,0	133,3	43,0	-73,1	156,3	-30,9	-15,5
Власний капітал	тис грн	ВК	464,1	626,9	811,6	750,6	35,1	29,5	-7,5	19,7	9,9
Кількість працівників	осіб	КП	10	10	9	9	0,0	-10,0	0,0	-10,0	-5,0
Рентабельність продажів	%	ЧП/Д	2,8	2,1	4,6	1,1	-0,7	2,5	-3,5	-1,0	-0,5
Рентабельність активів	%	ЧП/Асер	13,7	13,8	21,9	7,0	0,1	8,2	-15,0	-6,8	-3,4
Рентабельність капіталу	%	ЧП/ВКсер	17,6	17,9	25,7	7,8	0,3	7,8	-17,9	-10,1	-5,0
Обіговість активів	%	Д/Асер	529,4	665,9	476,7	638,7	25,8	-28,4	34,0	-4,1	-2,0
Коефіцієнт автономії	%	ВК/А	77,5	76,5	94,0	84,9	-1,0	17,5	-9,1	8,5	4,2
Продуктивність персоналу	тис грн	Д/КПсер	289,7	472,4	422,4	620,0	63,1	-10,6	46,8	31,2	15,6
Рентабельність персоналу	тис грн	ЧП/КПсер	8,1	9,8	19,4	6,8	21,1	99,2	-65,1	-30,6	-15,3

Джерело: сформовано самостійно

Завдяки значному зростанню чистого прибутку та власного капіталу, а також скороченню зобов'язань помітно збільшилися показники рентабельності (на 3-8%) та фінансова стійкість (автономія) підприємства. У 2023 р., попри підвищення доходів на 18%, прибутковість ДП «Сервіс-Центр» зменшилася до мінімальних

значень, зважаючи на зростання операційних витрат через накопичення впливу інфляційних та девальваційних чинників. Отже порівняно з першим роком повномасштабного вторгнення у 2023 р. погіршилися показники рентабельності на 4-18% (рис. 1) та автономії на 9%.

Загалом у звітному році порівняно з ситуацією до впровадження воєнного стану спостерігаються мінімальні середньорічні темпи зростання доходів (9% проти 55% у 2021 р.), активів (4% проти 37%), власного капіталу (10% проти 35%)ю Рентабельність продаж, майна та капіталу скоротилася вдвічі. Незважаючи на зменшення персоналу, спроможність персоналу забезпечувати прибуток істотно нижче за 2021-2021 рр. Позитивним чинником залишаються достатньо високі показники автономії (значно переважає рекомендовані значення – 50%) та ділової активності (обіговості активів). Істотним ризиком у діяльності ДП «Сервіс-Центр» є скорочення потенційних отримувачів послуг з монтажу водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування через зменшення обсягів будівельних робіт, зростання частки державних та комунальних установ у структурі користувачів послуг, коло яких обмежене Дніпропетровською областю, переважно – містом Синельниково.

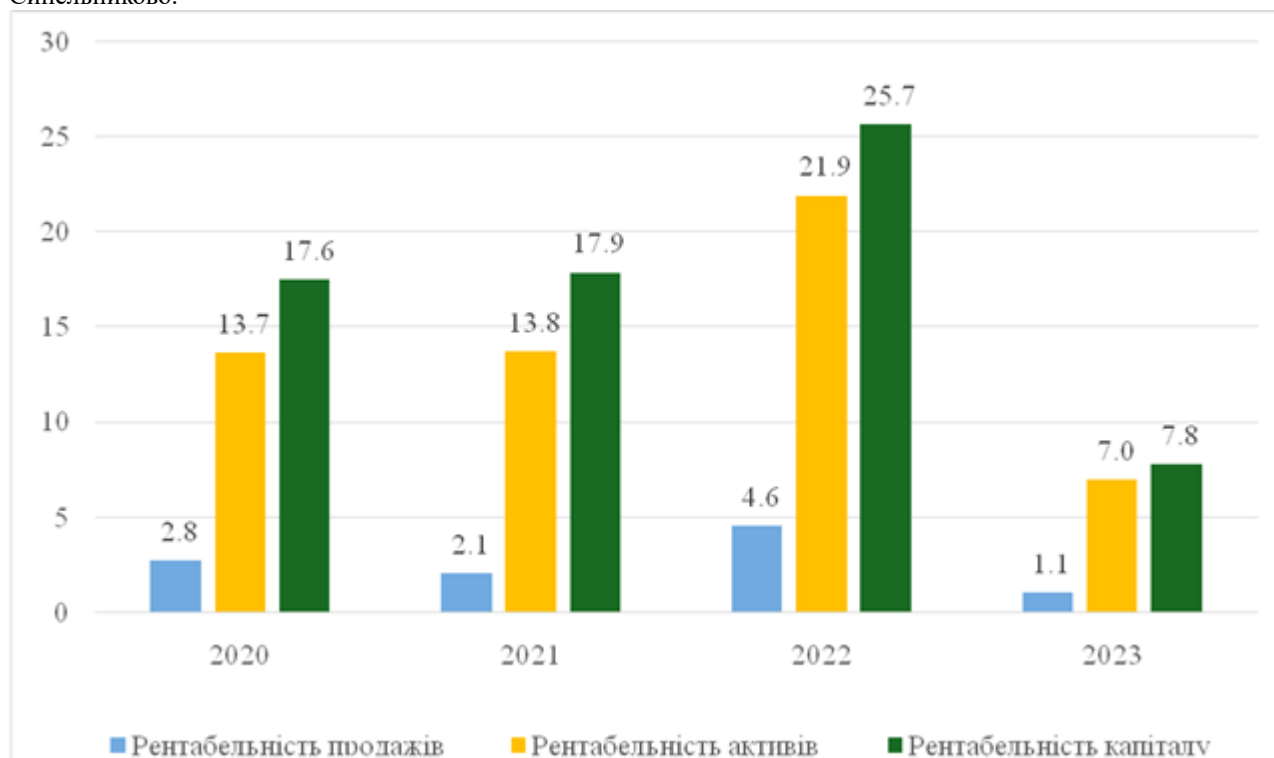

Рисунок 1 - Показники рентабельності ДП «СЕРВІС-ЦЕНТР» у 2020-2023 рр., %

Джерело: сформовано самостійно

З одного боку, це дозволяє концентруватися на більших обсягах послуг, аніж традиційно при обслуговуванні разових замовлень пересічних замовників. З іншого боку, це вимагає постійної участі в тендерах з невизначеним результатом, додатковими витратами, пов'язаними з участю в тендерах, ймовірними правовими ризиками, а також залежністю від надійності відносин з керівництвом комунальних установ та територіальних громад. Крім того, попит на послуги з монтажу водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування природно пов'язаний зі станом будівництва.

Згідно з даними Державної служби статистики [11], обсяг наданих послуг у стратегічно важливій для країни інфраструктурній сфері за перший рік війни знизився на рекордні 55%, з 258 до 115 млрд грн (рис. 2). Зокрема, у сегменті будівництва житлових об'єктів спостерігалось зменшення на 49%, нежитлових приміщень - на 53%, а інженерних споруд - на 58%.

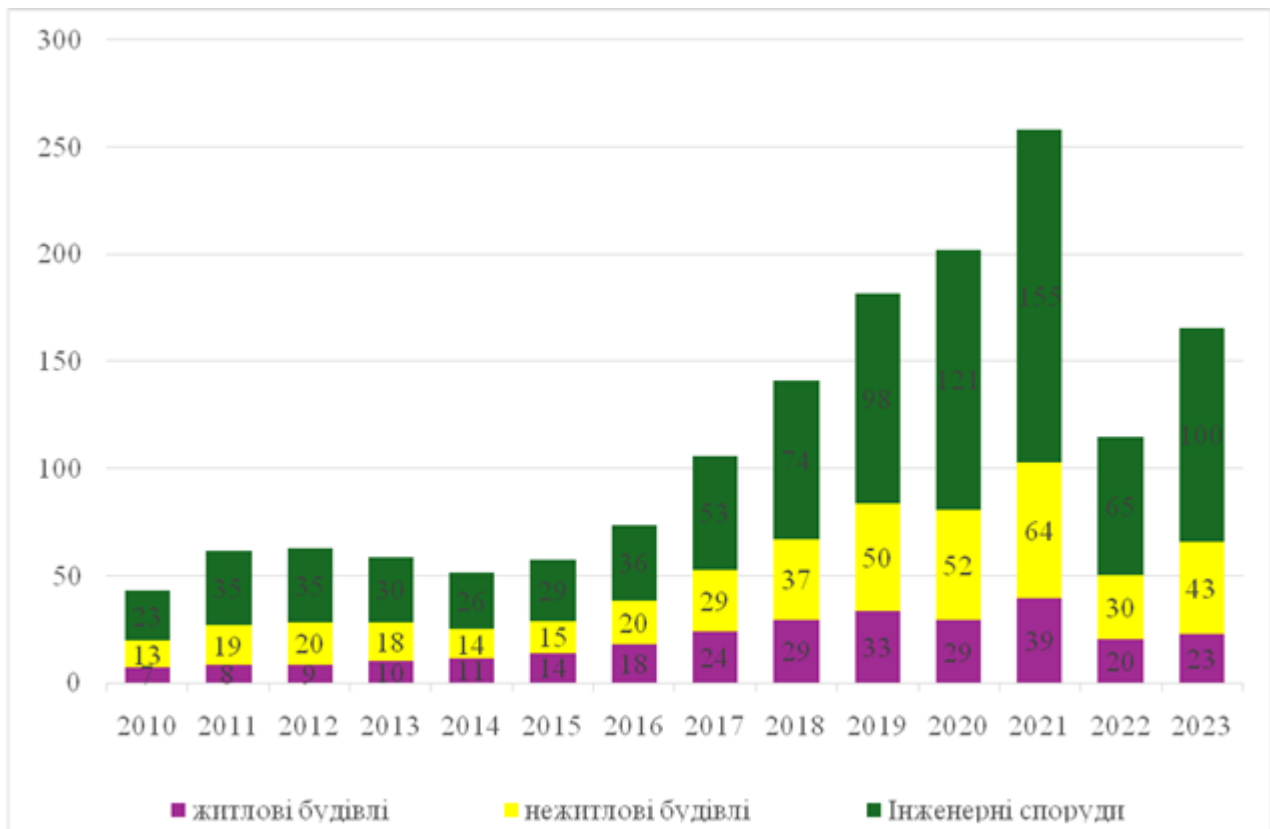

Рисунок 2 - Обсяг виробленої будівельної продукції в Україні у 2010-2023 рр., млрд грн

Джерело: сформовано самостійно

Попри певне відновлення будівельного ринку в 2023 році, яке зумовлене ефектом низької бази порівняння, загальний обсяг будівельних робіт у 2023 році склав 166 млрд грн, що на 36% менше порівняно з довоєнним рівнем 2021 року. Подібна тенденція спостерігалася у всіх основних сегментах ринку: в житловому будівництві зафіксовано зниження на 41%, в нежитловому будівництві - на 33%, а в будівництві інженерних споруд - на 35%. Враховуючи значну інфляцію та девальвацію національної валюти, скорочення ринку є фактично ще більш значним у реальному вимірі. Крім того, ринок будівництва та суміжних послуг значною мірою залежить від регіональних особливостей: у віддалених від зони бойових дій регіонах спостерігається активніша забудова, особливо в сегменті житлового будівництва, тоді як у прифронтових областях зростає частка робіт, спрямованих на відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, зруйнованих внаслідок російської військової агресії, таких як мостів, доріг, комунікацій та ліній електропередач.

Таким чином, проведення аудиту розрахунків з замовниками підприємства, яке займається монтажем водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування, є необхідним для ефективного управління, бо допомагає забезпечити прозорість фінансових операцій, що важливо для довіри між підприємством та замовниками; дозволяє уникнути можливих конфліктів та непорозумінь. У сфері монтажу часто виникають затримки з оплатою, і аудит допомагає виявити та контролювати дебіторську заборгованість, що сприяє поліпшенню грошових потоків підприємства. Крім того, аудит дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство виконує свої зобов'язання перед замовниками, а також виявити можливі проблеми у виконанні договорів; допомагає виявити і запобігти випадкам шахрайства, недоброчесного ведення обліку чи маніпуляцій з фінансами.

Отже, на основі результатів аудиту підприємство може вдосконалити внутрішні процеси, що дозволить підвищити ефективність управління проектами та знизити витрати. У деяких випадках проведення аудиту є обов'язковим згідно з законодавчими вимогами, що також підвищує юридичну захищеність підприємства, а позитивні результати аудиту можуть зміцнити репутацію підприємства, покращити відносини з партнерами та замовниками, що сприятиме залученню нових клієнтів [12]. Аудит розрахунків з замовниками є важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності, прозорості та ефективності діяльності підприємства у сфері монтажу інженерних систем. В табл. 2 узагальнено методологічні складові аудиту розрахунків з замовниками [12, 13].

Методологічні основи аудиту розрахунків з замовниками

Об'єктом перевірки є розрахунки з замовниками ДП «СЕРВІС ЦЕНТР» ТОВ ВП «ТЕПЛОГАЗБУД»					
Нормативна база перевірки: - Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; - Податковий Кодекс України; - Міжнародні стандарти аудиту (МСА) та положення про аудит і супутні аудиту послуги; - Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів; - Закон України Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність - Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні					
Метою перевірки отримання обґрунтованої впевненості, що облік розрахунків з замовниками не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки та здійснюється з дотриманням Податкового Кодексу України та інших застосованих законодавчих та нормативних актів Для цього повинні бути вирішені наступні завдання:					
1) Перевірити порядок розрахунків	2) Перевірити податкові накладні	3) Перевірити реєстр виданих й отриманих податкових накладних	4) Перевірити синтетичний облік	5) Перевірити відображення розрахунків в Журналах 1, 3 та 6	6) Перевірити фінансову звітність, податкові декларації
Інформаційні джерела перевірки: - наказ про організацію бухгалтерського обліку, облікова політика підприємства; працівники підприємства; довідки-підтвердження; податкові накладні; реєстр виданих й отриманих податкових накладних; платіжні інструкції; угоди; головна книга; журнал 1, відомість 1.2; журнал 3, відомість 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6; журнал 6; фінансова звітність; податкова декларація з ПДВ, додаток 1 до податкової декларації з ПДВ.					
Методи перевірки:					
1) Арифметична перевірка	2) Документальна перевірка	3) Підрахунок	4) Опитування	5) Аналітичні тести	6) Зустрічна перевірка
Організація проведення перевірки (етапи, аудиторські процедури): 1) Підготовчий етап (визначення основних напрямків перевірки, підписання договору з підприємством, що перевіряється, розробка плану та програми аудиту) 2) Проміжний етап (здійснення оцінки системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю підприємства, оцінка аудиторського ризику та визначення рівня суттєвості помилок) 3) Основний етап (здійснення перерахунків, порівнянь та інших видів перевірки точності даних, опитування працівників підприємства та аналіз отриманої інформації, одержання підтверджень) 4) Заключний етап (аналіз усіх отриманих аудиторських доказів, складання звіту про проведений аудит та аудиторського висновку)					
Результати аудиту (потенційні порушення):					
1) Відсутнє документальне підтвердження операцій		2) Наявні зайві операції		3) Неправильно зазначені кореспонденції рахунків	
Пропозиції аудитора:					
1) Проведення навчання бухгалтерів відповідальних за облік розрахунків з замовниками	2) Виправлення помилок в обліку операцій з замовниками, зазначених аудитором, дотримуючись рекомендацій, а також вимог ПКУ	3) Здійснення запиту до контрагентів щодо документального підтвердження операцій	4) Встановлення персональної відповідальності працівників за недотримання вимог ПКУ щодо обліку розрахунків з замовниками	5) Розробка та впровадження ефективної системи внутрішнього аудиту за обліком розрахунків з замовниками	

У умовах воєнного стану проведення аудиту розрахунків з замовниками підприємства, що займається монтажем водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування, набуває особливої актуальності з наступних причин:

1) Воєнний стан може призвести до змін у ринку та економічних умовах, тож аудит дозволяє підприємству оцінити фінансові ризики та адаптувати стратегії управління дебіторською заборгованістю, що стає критично важливим в умовах невизначеності.

2) Забезпечення фінансової стійкості, бо у складний час важливо контролювати грошові потоки. Аудит допомагає виявити затримки в оплаті та можливі проблеми з платоспроможністю замовників, що дозволяє підприємству швидко реагувати на фінансові виклики.

3) Воєнний стан може обмежити ресурси. Аудит дозволяє перевірити ефективність використання матеріалів та коштів, що допомагає оптимізувати витрати та уникнути марнотратства; забезпечує прозорість у витрачанні ресурсів.

4) В умовах війни держава може впроваджувати програми підтримки підприємств. Аудит допоможе підприємству отримати доступ до таких програм, надаючи необхідні звіти та документи.

5) У періоди криз довіра стає ключовим фактором. Аудит показує, що підприємство дотримується прозорих фінансових практик, що може зміцнити відносини з існуючими та потенційними замовниками.

6) Адаптація до нових умов - аудит може виявити, які контракти потребують перегляду, які стратегії слід змінити, щоб відповідати новим викликам.

7) У кризові часи ризик шахрайства може зрости - аудит допомагає виявити потенційні маніпуляції, що сприяє захисту підприємства та його фінансових ресурсів.

Таким чином, аудит розрахунків з замовниками в умовах воєнного стану не лише забезпечує фінансову стабільність, але й є критично важливим для адаптації підприємства до змінюваного середовища та підтримки його конкурентоспроможності. Послідовність проведення аудиту розрахунків з замовниками підприємства, що займається монтажем водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування, включає наступні етапи:

1. Підготовка до аудиту, де аудитор визначає цілі, обсяги та методи аудиту, а також збирає необхідну документацію, зокрема фінансові звіти, договори з замовниками та дані про дебіторську заборгованість.

2. Оцінка внутрішнього контролю, де аудитор аналізує систему внутрішнього контролю підприємства, що стосується розрахунків з замовниками, вивчаючи процедури, які використовуються для управління дебіторською заборгованістю, а також перевіряє ефективність цих процедур.

3. Перевірка документів, де аудитор проводить верифікацію документів, пов'язаних з розрахунками, таких як рахунки-фактури, акти виконаних робіт, платіжні документи та договори, щоб забезпечити їх відповідність і правомірність.

4. Аналіз дебіторської заборгованості - аудитор оцінює структуру та динаміку дебіторської заборгованості, перевіряє терміни погашення боргів та виявляє потенційні ризики, пов'язані з непогашеними сумами.

5. Порівняння з попередніми періодами - аудитор аналізує зміни в розрахунках з замовниками в порівнянні з попередніми періодами, вивчаючи тенденції та аномалії, які можуть свідчити про проблеми в управлінні фінансами.

6. Оцінка ризиків - на основі зібраних даних аудитор визначає фінансові ризики, пов'язані з розрахунками, а також оцінює їхній вплив на загальну фінансову стійкість підприємства.

7. Формулювання висновків - після аналізу та оцінки усіх зібраних даних аудитор формулює висновки про достовірність розрахунків з замовниками, а також виявляє можливі недоліки у системі обліку та управлінні дебіторською заборгованістю.

8. Розробка рекомендацій - на основі отриманих результатів аудитор надає рекомендації щодо покращення облікових процедур, підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю та зміцнення системи внутрішнього контролю.

9. Завершальний етап - підготовка детального аудиторського звіту, в якому відображаються результати аудиту, висновки та рекомендації, які підприємство може використати для подальшого вдосконалення процесів. Аудитор представляє результати своєї роботи керівництву підприємства, обговорюючи основні висновки та можливі шляхи покращення.

Така послідовність допомагає забезпечити системний підхід до аудиту розрахунків з замовниками та підвищити ефективність фінансового управління підприємством. Відповідно формується програма аудиту розрахунків з замовниками, представлена в табл. 3, яка включає: аналіз договорів на відповідність, вивчення змін, порівняння з фактичними даними виконання (форма робочого документу надана в таблиці 4); перевірку рахунків на правильність заповнення, перевірка обліку авансів, аналіз звітів про використання авансів у зв'язку з виконаними роботами (табл. 5); аналіз додаткових угод, перевірка документів на зміни та їх узгодженість з фактичними зобов'язаннями (табл. 6); перевірка наявності актів, їх підписання замовниками, звірка з даними бухгалтерії (табл. 7); аналіз документів, що підтверджують витрати, перевірка правильності нарахувань (табл. 8); аналіз структури дебіторської заборгованості за термінами, перевірка резервів під сумнівні борги (табл. 9).

В табл. 10 надано приклад робочого документу, яким може оформлюватись перевірка документів, що підтверджують знижки, аналіз їх впливу на фінансові результати. Для аналізу нарахування і сплати податків, перевірки відповідності даних бухгалтерії та звітності пропонується використання робочого документу, який представлений в табл. 11.

Таким чином, аудит розрахунків з замовниками є критично важливим для забезпечення фінансової прозорості та точності в підприємствах, що займаються монтажем та обслуговуванням водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування, оскільки він допомагає виявити можливі помилки або шахрайства, які можуть негативно вплинути на фінансові результати. Якісний аудит сприяє поліпшенню управлінських процесів, підвищуючи ефективність роботи з клієнтами та зміцнюючи їх довіру до компанії.

Під час воєнного стану виникають додаткові ризики для підприємства, яке займається монтажем водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування. В табл. 12 запропоновано інформаційну мапу ризиків, яка дозволить підприємствам краще підготуватися до роботи в умовах воєнного стану та забезпечити належну безпеку та ефективність виконання зобов'язань.

Так, фінансові ризики під час воєнного стану можуть включати втрату платоспроможності замовників, інфляцію, блокування міжнародних фінансових каналів або валютні коливання. Правові та юридичні ризики виникають через зміни в законодавстві, такі як мораторії на стягнення боргів або зупинення виконання зобов'язань під час бойових дій. Технічні ризики зростають через пошкодження інфраструктури, обладнання та нестабільне постачання матеріалів, що ускладнює виконання замовлень. Операційні ризики виникають через порушення логістики, відсутність енергопостачання чи зв'язку. Спеціальні ризики воєнного стану включають можливі припинення робіт через нестабільну ситуацію на об'єктах, зміни в управлінні або ліквідацію частини бізнесу.

Програма внутрішнього аудиту розрахунків з замовниками

№ з/п	Мета і завдання аудиту	Методи і процедури аудиту	Аудиторські докази	Термін виконання	Виконавець	Примітки
1	Перевірка договірних умов	Аналіз договорів на відповідність, вивчення змін, порівняння з фактичними даними виконання	Копії договорів, додаткових угод, службових записок	12.10.2024		РД-1
2	Порядок виставлення рахунків	Перевірка рахунків на правильність заповнення (дата, сума, номер), звірка з договорами	Копії рахунків, виписки з рахунків, кореспонденція	13.10.2024		РД-2
3	Перевірка оплати	Аналіз банківських виписок, порівняння надходжень з дебіторською заборгованістю.	Банківські виписки, підтвердження платежів.	13.10.2024		РД-3
4	Аванси та попередні оплати	Перевірка обліку авансів, аналіз звітів про використання авансів у зв'язку з виконаними роботами	Документи про аванси, звіти про використання авансів	14.10.2024		РД-4
5	Перевірка змін в договорах	Аналіз додаткових угод, перевірка документів на зміни та їх узгодженість з фактичними зобов'язаннями	Копії додаткових угод, відповідні листи	14.10.2024		РД-5
6	Службові записки та акти виконаних робіт	Перевірка наявності актів, їх підписання замовниками, звірка з даними бухгалтерії	Акти виконаних робіт, підписані замовниками, журнали обліку	14-15.10.2024		РД-6
7	Перевірка відшкодування витрат	Аналіз документів, що підтверджують витрати, перевірка правильності нарахувань	Первинні документи, звіти про витрати	15.10.2024		РД-7
8	Дебіторська заборгованість	Аналіз структури дебіторської заборгованості за термінами, перевірка резервів під сумнівні борги	Звіти про дебіторську заборгованість, бухгалтерські відомості	15.10.2024		РД-8
9	Спеціальні умови та знижки	Перевірка документів, що підтверджують знижки, аналіз їх впливу на фінансові результати	Документи, що підтверджують надання знижок, договори	16.10.2024		РД-9
10	Податки та збори	Аналіз нарахування і сплати податків, перевірка відповідності даних бухгалтерії та звітності	Податкові декларації, бухгалтерські записи, квитанції	19.10.2024		РД-10

Джерело: складено за [12-13]

Таблиця 4

РД-1 Перевірка договірних умов

№	Параметр	Дані з договору	Фактичні дані	Відповідність	Примітки
1	Номер договору				
2	Дата укладення				
3	Сторони договору				
4	Опис робіт/послуг				
5	Термін виконання				
6	Умови оплати				
7	Порядок внесення змін				
8	Штрафні санкції				
9	Додаткові угоди				
10	Інші важливі умови				

РД-9 **Перевірка документів, що підтверджують знижки (приклад)**

№	Номер документа	Дата документа	Назва замовника	Опис робіт	Сума без знижки	Сума знижки	Сума після знижки	Коментар
1	3-001	05.02.2024	Великомихайлівська сільська рада	Монтаж водопроводу	50 000 грн	5 000 грн	45 000 грн	-
2	3-002	10.02.2024	Синельниківська центральна міська лікарня	Обслуговування системи опалення	20 000 грн	2 000 грн	18 000 грн	-
3	3-003	15.02.2024	Відділ культури та туризму Синельниківської міської ради	Ремонт кондиціонера	15 000 грн	1 500 грн	13 500 грн	-
4	3-004	20.02.2024	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	Заміна труб у водопровідній мережі	30 000 грн	3 000 грн	27 000 грн	-
5	3-005	25.02.2024	Синельниківський професійний ліцей	Обслуговування кондиціонерів	12 000 грн	1 200 грн	10 800 грн	-
...								

Таблиця 11

РД-10 **Аналіз нараховання і сплати податків, перевірки відповідності даних бухгалтерії та звітності за здійснення робіт**

№	Період	Номер документа	Сума нарахованих податків	Сума сплачених податків	Дата сплати	Відповідальний	Статус (завершено/в процесі)	Коментар
1	Січень 2024							
2	Лютий 2024							
...								

Таблиця 12

Інформаційна мапа ризиків для розрахунків з замовниками

№	Категорія подій	Типи подій	Можливі ризики для розрахунків
1	Події, пов'язані з виконанням робіт	Затримки у виконанні робіт через бойові дії, обстріли, евакуацію робітників. Невиконання термінів проекту через обмеження на пересування або мобілізацію працівників	Затримка платежів через невчасне виконання робіт. Необхідність надання знижок або компенсацій
2	Фінансові ризики	Зниження платоспроможності замовників через економічну кризу, інфляцію, втрату доходів. Труднощі з обробкою міжнародних розрахунків через санкції або блокування рахунків	Відмова замовника від розрахунків через фінансові труднощі. Зниження доходу через девальвацію валюти
3	Правові та юридичні ризики	Зміни в законодавстві або в умовах контрактів через воєнний стан (наприклад, призупинення виконання контрактів, мораторій на стягнення боргів). Введення нових обмежень для підприємств	Порушення прав замовників або підрядників через нові закони. Перегляд умов угод або втрату прав на виконання робіт
4	Кваліфікаційні ризики	Зниження кваліфікації працівників через часті перебої з навчанням або мобілізацію. Заміна працівників через призов	Втрата якості робіт, що може призвести до відмови від оплат або претензій з боку замовника
5	Технічні ризики	Пошкодження обладнання, транспорту, інструментів через бойові дії або надзвичайні ситуації. Нестабільне постачання матеріалів через блокування шляхів або руйнування логістичних ланцюгів	Переробка робіт і додаткові витрати на закупівлю нових матеріалів або обладнання. Затримка платежів через необхідність перепланування або виправлення
6	Операційні ризики	Зниження ефективності через перебої з комунікаціями, інтернетом або енергопостачанням. Втрата доступу до техніки, обмеження руху транспорту через обстріли або бойові дії	Затримка в роботах, що може призвести до неприязні з боку замовника і вимог до компенсації
7	Природні та форс-мажорні ситуації	Надзвичайні ситуації, пов'язані з бойовими діями (руйнування інфраструктури, евакуація людей). Зниження доступу до основних ресурсів через блокаду або бойові дії	Затримка в оплаті через непередбачувані обставини. Витрати на ліквідацію наслідків форс-мажору (пошкоджене обладнання, будівельні матеріали)
8	Сезонні коливання попиту	Зміни у попиті через невизначеність на ринку, зменшення попиту на будівельні послуги внаслідок війни. Погіршення загальних економічних умов у країні	Зміни в обсягах робіт, що може вплинути на стабільність доходу. Перегляд умов оплати або графіка

№	Категорія подій	Типи подій	Можливі ризики для розрахунків
9	Внутрішні управлінські ризики	Зміна організаційної структури через втрату ключових працівників, евакуацію співробітників, мобілізацію. Порушення управлінських процесів через відсутність ресурсів або безлад у компанії	Порушення фінансових зобов'язань через непередбачувані зміни в організації та її ресурсах
10	Спеціальні ризики воєнного стану	Відсутність безпеки на об'єктах через бойові дії. Перехід до надзвичайного режиму роботи або скасування договорів через вимоги уряду	Повна зупинка робіт і тимчасова відсутність можливості виконувати замовлення. Витрати на охорону об'єктів і транспортування в зону бойових дій

Ідентифікація ризиків може бути доповнена можливими критеріями та індикаторами для кількісного визначення рівня ризику для підприємства (таблиця 13). Кожен критерій має індикатори, які допомагають оцінити ймовірність та наслідки ризику, що в свою чергу дозволяє розрахувати загальний рівень ризику.

Критерій «Ймовірність виникнення ризику» оцінює ймовірності того, що певний ризик може реалізуватися залежно від частоти подібних ситуацій у минулому. Вплив на фінанси дозволить провести оцінку фінансових збитків, які можуть бути спричинені реалізацією ризику, включаючи штрафи, додаткові витрати та втрату доходу. Вплив на репутацію спрямований на визначення наслідків негативних подій на імідж підприємства, зокрема через відгуки клієнтів або судові позови. Технічний ризик оцінює ймовірності дефектів в роботах, що вимагають додаткових витрат або втрату якості. Законодавчі та юридичні зміни оцінюють ризики, які можуть вплинути на виконання робіт або контракти. Природні та форс-мажорні обставини пов'язані з оцінкою ймовірності виникнення природних катастроф чи надзвичайних ситуацій. Перевищення витрат дозволяє оцінити можливості перевищення планованих витрат через непередбачені обставини. Оцінка ризиків, пов'язаних з внутрішніми організаційними проблемами, оцінює плинність кадрів або слабкість в управлінні.

Передбачається, що кожен індикатор оцінюється по шкалі від 1 до 5 (1 - низький рівень ризику, 5 - дуже високий рівень ризику). Загальний рівень ризику визначається як середнє значення оцінок усіх критеріїв. Наприклад, якщо рівень ризику за всіма критеріями дорівнює 4, 3, 5, то середній рівень ризику можна розрахувати як $(4 + 3 + 5) / 3 = 4$ (високий ризик). Цей розрахунок дозволяє підприємству оцінити ймовірність реалізації ризиків та їх вплив на проект і фінансовий результат. На основі цієї оцінки можна прийняти стратегічні рішення щодо управління ризиками та підготовки до можливих проблем, провести розробку процедури ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту з метою визначення пріоритетних об'єктів аудиту та частоти внутрішніх аудитів для підприємства (таблиця 14).

Таблиця 13

Критерії та індикатори кількісного визначення рівня ризику для розрахунків з замовниками

№	Критерій	Індикатор	Опис індикатора	Метод оцінки	Рівень ризику (в шкалі 1-5)
1	Ймовірність виникнення ризику	Частота виникнення подібних подій	Кількість подій/ситуацій, що могли б призвести до ризику за певний період (наприклад, за рік)	Підрахунок аналогічних випадків за минулі роки	1 - Малоімовірно (менше 10%) 2 - Імовірно (10-25%) 3 - Можливо (26-50%) 4 - Висока ймовірність (51-75%) 5 - Дуже висока ймовірність (більше 75%)
2	Наслідки для фінансів	Втрата доходу через неплатежі або штрафи	Прогнозовані фінансові збитки або штрафи через невиконання зобов'язань або інших негативних наслідків (наприклад, через затримки робіт або зміни в договорі)	Аналіз попередніх випадків, оцінка збитків, запланованих штрафів	1 - Менше 1% від загального обороту 2 - 1-5% 3 - 6-10% 4 - 11-20% 5 - Більше 20%
3	Вплив на репутацію	Відгуки замовників, звернення до суду	Оцінка кількості негативних відгуків, претензій або судових позовів щодо якості виконаних робіт чи недотримання термінів	Оцінка кількості претензій, судових позовів за останні 6-12 місяців	1 - Мінімальний (немає претензій) 2 - Невеликий (до 2 випадків) 3 - Середній (3-5 випадків) 4 - Високий (6-10 випадків) 5 - Критичний (більше 10 випадків)
4	Технічний ризик	Пошкодження обладнання або дефекти в роботах	Оцінка кількості дефектів у виконаних роботах або кількості поломок обладнання, що призводять до додаткових витрат	Аналіз статистики по ремонту, витратам на усунення дефектів, частота поломок устаткування	1 - Рідко (менше 5% робіт/обладнання) 2 - Невеликий (5-10%) 3 - Середній (11-20%) 4 - Високий (21-40%) 5 - Критичний (більше 40%)

№	Критерій	Індикатор	Опис індикатора	Метод оцінки	Рівень ризику (в шкалі 1-5)
5	Законодавчі та юридичні зміни	Зміни в законодавстві або нові нормативи	Оцінка можливих змін у законодавстві, які можуть вплинути на виконання контрактів або робочі умови	Оцінка ймовірності змін у галузевих законах або регулюваннях, історія змін за останні 1-2 роки	1 - Без змін (не передбачається) 2 - Невеликі зміни (не суттєві для діяльності) 3 - Помірні зміни (можуть потребувати коригувань) 4 - Великі зміни (необхідно адаптувати бізнес) 5 - Радикальні зміни (перегляд угод)
6	Природні та форс-мажорні обставини	Виникнення природних катастроф або надзвичайних ситуацій	Виникнення стихійних лих, таких як повені, землетруси, або форс-мажору, що перешкоджають виконанню робіт	Історія подібних подій за останні роки, прогнози щодо кліматичних або природних умов	1 - Не очікується (відсутність таких подій) 2 - Рідко (один раз за 5-10 років) 3 - Помірно (один раз за 3-5 років) 4 - Часто (один раз на рік) 5 - Дуже часто (більше одного разу на рік)
7	Перевищення витрат	Нестандартні витрати, перевищення бюджету	Оцінка перевищення запланованих витрат через непередбачувані ситуації (наприклад, збільшення вартості матеріалів чи зміна умов виконання робіт)	Порівняння фактичних витрат з початковим бюджетом проекту	1 - Мінімальне (менше 5% перевищення) 2 - Невелике (5-10%) 3 - Середнє (11-20%) 4 - Велике (21-40%) 5 - Критичне (більше 40%)
8	Внутрішні організаційні проблеми	Зміна ключових співробітників або порушення в управлінні	Втрата або зміна важливих співробітників, слабкість у внутрішній організації або управлінських процесах	Оцінка плинності кадрів, кадрових проблем, переривання робочих процесів внаслідок неефективного управління	1 - Мінімальний вплив (немає проблем) 2 - Невеликий вплив (один випадок) 3 - Середній (2-3 випадки) 4 - Високий вплив (4-5 випадків) 5 - Критичний (більше 5 випадків)

Таблиця 14

Етапи ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту розрахунків з замовниками

№	Етап	Зміст	Результат
1	Визначення критеріїв	Визначити основні критерії для оцінки ризиків при відборі об'єктів для аудиту	Дозволить ефективно оцінити кожен об'єкт у контексті ризиків, пов'язаних з розрахунками з замовниками
2	Оцінка об'єктів аудиту за допомогою встановлених критеріїв	Кожний об'єкт аудиту оцінюється за певними індикаторами, що відображають ймовірність виникнення ризиків	Оцінка таких індикаторів, як розмір контракту, терміни виконання робіт, історія платежів, складність виконання робіт, кількість претензій тощо
3	Ризик-орієнтована класифікація об'єктів за пріоритетами	Після оцінки кожного об'єкта аудиту за критеріями, кожному об'єкту присвоюється певний пріоритет, що впливає на частоту його перевірок	Об'єкти з високими ризиками будуть перевірятися частіше, а з низькими - рідше
4	Визначення частоти планових аудитів для кожного об'єкта	Для кожного об'єкта аудитів встановлюється частота перевірок залежно від рівня ризику	Нові клієнти або замовники з низьким рейтингом кредитоспроможності будуть мати вищий ризик, порівняно з постійними клієнтами з високою репутацією
5	Підготовка плану внутрішнього аудиту	На основі оцінки ризиків та пріоритетів кожен об'єкт аудиту отримує відповідну частоту перевірок	Складання детального плану на рік (квартал), у якому буде зазначено, які об'єкти перевіряються з якою частотою, дозволяє організувати систематичний контроль

Це дозволить підприємству ефективно визначити пріоритетність аудитів і контролювати ризики, пов'язані з розрахунками з замовниками, здійснювати ризик-орієнтований відбір об'єктів аудиту (таблиця 15).

Таблиця 15

Ризик-орієнтований відбір об'єктів аудиту та частота аудитів

№	Етап	Опис	Дія/Крок	Індикатори/Критерії для оцінки	Ризик (1 - низький, 5 - високий)	Частота аудиту
1	Визначення критеріїв в оцінці	Визначити ключові критерії для оцінки ризиків при відборі об'єктів аудиту	Створення списку критеріїв для оцінки ризиків об'єктів аудиту	1. Сума контракту 2. Термін виконання робіт 3. Історія платіжної дисципліни 4. Кількість претензій 5. Складність робіт	-	-
2	Оцінка об'єктів аудиту	Оцінка об'єктів за визначеними критеріями для визначення рівня ризику	Проставлення для кожного об'єкта аудиту на основі критеріїв	Оцінка кожного об'єкта за кожним критерієм (встановити шкалу від 1 до 5, де 1 - низький рівень ризику, 5 - високий)	Залежить від оцінки	-
3	Класифікація об'єктів	Класифікація об'єктів аудиту на підставі отриманих оцінок (високий, середній, низький ризик)	Призначення категорії для кожного об'єкта	Об'єкти з високими сумами, важкими умовами виконання, історією затримок платежів тощо мають вищий пріоритет	1-2 - низький ризик 3 - середній 4-5 - високий ризик	-
4	Визначення частоти аудиту	Визначення частоти внутрішнього аудиту для кожного об'єкта в залежності від його рівня ризику	Встановлення частоти планових внутрішніх аудитів для кожного об'єкта	Низький ризик: 1 раз на рік Середній ризик: 2 рази на рік Високий ризик: 4 рази на рік або частіше	1 - 1 раз на рік 2-3 - 2 рази на рік 4-5 - 4 рази на рік	1-4 рази на рік
5	Підготовка плану аудиту	Складання плану для проведення внутрішніх аудитів на рік, з урахуванням пріоритетів та частоти	Розробка детального плану аудитів для кожного об'єкта	Розподіл об'єктів аудиту по кварталах/місяцях з урахуванням пріоритетності та частоти перевірок	Згідно з оцінками ризику	Щоквартально/щомісячно
6	Реалізація та моніторинг	Проведення аудитів і постійний моніторинг виконання плану	Оперативне проведення перевірок за планом, оновлення плану при необхідності	Відповідність частоти та якості аудитів з встановленими вимогами, аналіз результатів перевірок	-	Щоквартально/щомісячно

Після визначення частоти перевірок складається детальний план для кожного об'єкта на рік, з урахуванням того, які перевірки потрібно провести в кожному кварталі чи місяці. Реалізація та моніторинг забезпечують його виконання, а також в разі необхідності дозволяють коригувати план відповідно до змін у ризиках.

Висновки та шляхи подальшого дослідження. За результатами дослідження було розроблено комплексну методологію для ефективного управління розрахунками з замовниками підприємства, орієнтовуючись на ризик-орієнтований підхід до аудиту. Створення програми внутрішнього аудиту та робочих документів аудитора дозволяє забезпечити систематичну перевірку розрахунків з замовниками, що знижує ймовірність виникнення фінансових порушень і несанкціонованих змін в умовах контрактів. Інформаційна мапа ризиків дає змогу візуалізувати та оцінити потенційні загрози, що можуть вплинути на процеси взаєморозрахунків, забезпечуючи своєчасне реагування на критичні ситуації. Розроблені критерії та індикатори кількісного визначення рівня ризику дозволяють точно оцінити ймовірність фінансових втрат і сконцентрувати зусилля на найбільш ризикованих аспектах. Етапи ризик-орієнтованого відбору об'єктів аудиту та чітко визначена частота аудитів дають змогу оптимізувати ресурсовитрати та сфокусувати перевірку на найбільш важливих і вразливих елементах розрахунків з замовниками. Запропонований підхід підвищує ефективність управління та внутрішнього контролю, знижує ризики фінансових втрат і забезпечує стабільність підприємства в умовах постійної невизначеності, зокрема під час воєнного стану.

В ході подальшого дослідження доцільно вивчити можливість розробки додаткових кількісних та якісних індикаторів для більш детального аналізу ризиків, зокрема враховуючи специфіку окремих галузей і типів контрактів з замовниками, а також використання сучасних технологій для автоматизації оцінки ризиків. Зокрема, дослідження може бути спрямоване на вивчення впливу цифрових інструментів, таких як штучний інтелект, аналітика великих даних та блокчейн, на процеси аудиту та управління розрахунками з замовниками (для підвищення точності визначення ризиків та зниження витрат на аудит). Важливим напрямком є вивчення того, як організаційні фактори, зокрема корпоративна культура, управлінські практики та готовність керівництва до змін, впливають на успішність впровадження запропонованого підходу до аудиту в підприємствах.

Література

1. Бутинець Ф.Ф., Драбаніч А.В. (2016) Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Інтегрований облік як засіб управління підприємством. № 2. С. 12–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_4
2. Лищенко О.Г., Матюха Л.В. (2014) Визначення сутності категорії «запаси» з метою організації обліку на підприємстві. Економіка та підприємництво. № 3. С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_3_18
3. Костюнік О.В., Недашківська Д.М. (2017) Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованостей українських підприємств. Інвестиції: практика та досвід. № 19. С. 45–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_19_11
4. Сливка Я.В. (2014) Бухгалтерський облік операцій за розрахунками з покупцями та замовниками: міждисциплінарні зв'язки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 5(4). С. 205–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%284%29_57
5. Шматківська Т.О., Колодій С.В. (2014) Розрахунки з покупцями і замовниками як фінансовий актив підприємства: економічна сутність, визначення та підходи до класифікації. Інвестиції: практика та досвід. № 8. С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_8_25
6. Топоркова О.В., Євлаш Т.О. (2011) Розрахунки з різними дебіторами в обліковому аспекті. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. Вип. 2. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_23
7. Колісник О.П., Замота І.О. (2019) Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. «ModernEconomics». № 15. С. 108–113. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua>
8. Слєпченко В.П., Скрипник М.І. (2021) Методика обліку розрахунків підприємства з покупцями і замовниками. Економіка та суспільство. № 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/538/516>
9. Степаненко О.І., Дубовик М.Ф. (2022) Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. № 2. С. 116–125. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37945/Dub_2022_2.pdf
10. Яременко Л.М. (2021) Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. Ефективна економіка. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714>
11. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Петрик О.А. (2021) Аудит в умовах сталого розвитку: колективна монографія К. : КНЕУ, 2021. 231 с. URL: <https://www.apu.com.ua/2019/12/16/електронний-журнал-статей-членів-апу/>
13. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (2020). Частина I. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>
14. Шишкова Н. Л. (2019). Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. Економічний вісник Національного гірничого університету. № 3. С. 146-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2019_3_18
15. Shyshkova N.L., Khutorna H.P., Shyshkova D.S. (2023) International standards of audit: update of implementation practice in Ukraine. Economic Bulletin of the National Mining University scientific journal. № 3. P. 36-49. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/1/EV20231_036-049.pdf

References

1. Butynets F.F., Drabanich A.V. Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii. [Accounting, analysis and audit: problems of theory, methodology, organization]. Intehrovanyi oblik yak zasibupravlinniapidpriemstvom. N2. P. 12–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_4 [in Ukrainian]
2. Lyschenko O.H., Matiukha L.V. (2014) Vyznachennia sutnosti katehorii «zapasy» z metoiuorhani zatsii obliku na pidpriemstvi. [Determining the essence of the category “inventories” for the purpose of organizing accounting at an enterprise]. Ekonomika ta pidpriemnytstvo. N3. P. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_3_18 [in Ukrainian]
3. Kostyunik O.V., Nedashkovska D.M. (2017) Deiaki pytanniarehuliuivanniadebitorskoi ta kredytorskoizaborhovanosteiukrainskykhpidpriemstv. [Some issues of regulation of receivables and payables of Ukrainian enterprises]. VisnykSumDU. Investytsii: praktyka ta dosvid. N 19. P. 45–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_19_11 [in Ukrainian]
4. SlyvkaYa.V. (2014) Bukhhalterskyi oblik operatsii za rozrakhunkamy z pokuptsiamy ta zamovnykamy: mizhdystyplinarnizviazky. [Accounting for transactions with buyers and customers: interdisciplinary connections] NaukovyivisnykKhersonskohoderzhavnohouniversytetu. 2014. Vyp. 5(4). P. 205–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%284%29_57 [in Ukrainian]
5. Shmatkovska T.O., Kolodii S.V. (2014) Rozrakhunky z pokuptsiamy i zamovnykamy yak finansoviyaktivpidpriemstva: ekonomichnasutnist, vyznachennia ta pidkhody do klasyfikatsii. [Settlements with buyers and customers as a financial asset of an enterprise: economic essence, definition and approaches to classification]. Investytsii: praktyka ta dosvid. N 8. P. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_8_25 [in Ukrainian]

6. Toporkova O.V., Yevlash T.O. (2011) Rozrakhunky z riznymydebitoramy v oblikovomuaspekti. [Settlements with different debtors in the accounting aspect]. *Ekonomichnastrategiia i perspektyvyrozvytkusferytorhivlitaposluh*. Vyp. 2. P. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_23 [inUkrainian]
7. Kolisnyk O.P., Zamota I.O. (2019) Teoretychnitapratychniaspektyobliku i analizudebitorskoizaborhovanosti u sferiinformatsiitatelekomunikatsii. [Theoreticalandpracticalaspectsofaccountingandanalysisofaccountsreceivableinthe fieldofinformationandtelecommunications]. «ModernEconomics». N 15. P. 108–113. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua>. [inUkrainian]
8. Slepchenko V.P., Skrypnyk M.I. (2021) Metody kaoblikurozrakhunkivpidpriemstva z pokuptsiamy i zamovnykamy. [Methodologyforaccountingforthe company'ssettlementswithbuyersandcustomers]. *Ekonomikatasuspilstvo*. N 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/538/516> [inUkrainian]
9. Stepanenko O.I., Dubovyk M.F. (2022) Analizdebitorskoizaborhovanosti, yivplyvnafinansoviyistantadilovuaktyvnistpidpriemstva. [Analysisofaccountsreceivable, itsimpactonthefinancialconditionandbusinessactivityoftheenterprise]. *Problemsystemnohodkhou v ekonomitsi*. N 2. P. 116–125. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37945/Dub_2022_2.pdf
10. Yaremenko L.M. (2021) Oblikovo-analitychnezabezpechenniaupravlinniadebitorskoizaborhovanistiu v systemizabezpechenniaefektyvnoidiialnostpidpriemstva. [Accountingandanalyticalsupportofaccountsreceivablemanagementinthefieldofensuringtheeffectiveoperationoftheenterprise]. *Efektynvaeconomika*. N 12 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714> [inUkrainian]
11. DerzhavnasluzhbastatykyUkrainy. Ofitsiinyisait. [StateStatisticsServiceofUkraine]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Petryk O.A. (2021) Audyty v umovakhstalohorozvytku. [Auditinginthefieldoftheoldgrowtheconomy]. *Kolektyvnamonohrafiia*. K.: KNEU, 2021. 231 p. URL: <https://www.apu.com.ua/2019/12/16/електронний-журнал-статей-членів-апу/> [inUkrainian]
13. Mizhnarodnistandartykontroliuyakosti, audytu, ohliadu, inshohonadannia vpevnenostitasuputnikhposluh(2020) [Internationalstandardsforqualitycontrol, audit, review, otherassuranceandrelatedservices]. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu>
14. Shyshkova N. L. (2019). Perspektyvy IT-modernizatsiibukhhalterskoobliku: aktualizatsiiteorii i praktyky. [Prospectsof IT-modernizationofaccounting: actualizationoftheoryandpractice]. *EkonomichnyivisnykNatsionalnohohirnychohouniversityetu*. N 3. P. 146-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2019_3_18 [inUkrainian]
15. Shyshkova N.L., Khutorna H.P., Shyshkova D.S. (2023) International standards of audit: updateofimplementationpracticeinUkraine. *EconomicBulletinoftheNationalMiningUniversityscientificjournal*. № 3. P. 36-49. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/1/EV20231_036-049.pdf

The article analyzes the current state and challenges faced by enterprises, particularly additional risks arising in the context of military aggression. It presents the dynamics of financial and economic indicators of the enterprise and the construction industry as a whole over recent years. A program for internal auditing of settlements with customers has been developed, along with forms and examples of auditor working documents for conducting effective audits. An information risk map for customer settlements is proposed, which accounts for additional risks during crisis conditions, particularly those associated with enterprise operations under martial law. The study identifies criteria and indicators for quantitatively determining risk levels to prioritize audit objects related to customer settlements. A step-by-step example of organizing risk-oriented selection of audit objects for customer settlements is provided, demonstrating integration with monitoring systems for continuous updates and real-time adjustments to audit strategies in response to changes in the enterprise's external and internal environments. A phased risk-oriented selection process for audit objects is proposed to determine audit frequency.

The object of research is the processes of internal audit, methods, and tools for selecting audit objects aimed at assessing and managing risks related to customer settlements. The subject of the research is the existing methodologies and tools of a risk-oriented approach for selecting audit objects related to customer settlements, as well as the processes of assessing and managing risks arising during settlements with customers in enterprises.

The study employs the following methods: analysis and synthesis for studying existing audit approaches, which served as the basis for developing an internal audit program and working documents, for structuring identified risks and methods for their assessment; a risk-oriented approach to determine the most critical objects for auditing, aimed at minimizing potential financial and operational risks associated with customer settlements, for creating an information risk map and developing risk assessment criteria; modeling to create an internal audit program and predict financial losses or violations based on various risk scenarios; quantitative and qualitative analysis to develop risk indicators and assessment criteria, enabling accurate determination of the probability of issues in customer settlements based on historical data and situational analysis under different enterprise conditions; document-based methods to create auditor working documents, including templates for reports, inspection protocols, and structures for collecting and processing customer settlement data; and theoretical literature analysis on the topic.

Keywords: risk-oriented approach, audit, customer settlements, martial law, management effectiveness, audit procedures, financial stability of the enterprise.

Шышкова Н.Л. - к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна; shyshkova.n.l@nmu.one

Шышкова Д.С. - студентка 3 курсу бакалаврату спеціальності «Облік і оподаткування», Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна; shyshkova.d.s@nmu.one